

“КҮҮСПҮТ КЫАЙАРЫНАН КӨМӨЛӨҥҮӨХПҮТ”

—Дорооболорун! — дии көрүстө саас ортолоох нуучча киһитэ.
Бу — Мавлютов Борис Михайлович. Хабаровскайга төрөөбүт-үскээбит. Саха сиригэр 1953 сылтан олохсуйбут. Билигин Чульманнаагы ГРЭС-кэ смена начальнигынан үлэлиир. Киһи соторутаагыта Нерюнгри куораттан көмөдө кэлбит биригээдэлэрдини көлөнбөтө уонна «Мындааайы» совхоз Волутурдаагы отделение-тын Кыстык-Кугдатаагы комплексыгар сэттэ киһилээх биригээдени салайан үлэлэтэргэ туруоруллубут.

—Билигин бары слесардарбыт, Оюн бу тиниктээх-хадымтаах үлэбэ туруруллан табыллан ахай сыдыабыт, — дии-дии Иван Правоторов дии киһилэре үөрдэ-көттө уонна эбэн эттэ: —Бу Александр Очировичтыт олохтоох нэһилиэнньэ-динн сибээһи ыксатыт тутуһар, ол түмүгэр аһы-нан-үөлүнөн хааччыллы-быт үчүгэй.

Кырдыга онук дии биригээрдүн Александр Васильев дии бурят ки-һитэ эйбэрстик минээр-дэн кэбистэ.

Дмитрий Мартынов, Григорий Обуков, Сергей Лиханов уонна Геннадий Романов үлэлэрин түмү-гүн көрдөрө охсорго тиз-тэйдилэр, кэлбит күнэ-риттэн сабалаан саас-саа-

һынан көпсээтилэр.
Слесардар биригээдэлэ-рэ, кырдыга даһаны, олус эппиэттээх үлэбэ ту-руоруллубут. Киһилэр Кыстык-Кугда хотонуу комплексы-таһыгар со-торутаагыта тутуллубут котельнайга универсаль-най котельны туруоран эрэллэр. Үлэ саамай уу-сута — котел блоктарын таһыны — бүлүт, Били-гин ол тула кирпиччэ ууруута сабаламмыт. Турбаны тинир буочуна-лары сваркаан холбоот-тоон оңоруохтаахтар эбит Кыаллыа диилэр. Балаһан ыйы бастагы күнүгэр дээр бу үлэ бүтүөхтээх.

Котельнай ис эттө штукатуркаланан эрэр эбит. Бу объект 240 ыа-нар ымак турар иһин хо-тонун уонна сага тутул-лубут ыйрары турар ком-плексын итинэн хааччы-йыада.

Аны адыах хонутунаа манна күнгэ 12 тонна эбин аһылгы бэлэмниир кормоцх тутуллуута са-даланыа. Маһа көрбүт. Ону тутар биригээдэ Сул-баччыттан бу күнүгэр кэлиэхтээх. Бу сүлгөн суолталаах объект эмнэ котельнайга холбонууда, сылаас ууһа, наарынан хааччыллыада. С.12 кор-моцх толору механиз-ациялаах буолуода. Бу удахан нээмэйдээх уонна эппиэттээх үлэлэри биһи-ги шэфтээхтэрбит — Не-

рйонгри куораттан комо-до кэлбит Борис Михай-лович Мавлютов биригээ-дэтэ толорууда.

—Соторутаагыта Куль-тура дьэнигэр буолбут мероприятиэда сырыты-быт. Олохтоох дьон көр-дөрүн-нардарын, ооннуу-ларын көрөн, ырыаларын истэн улахан дуобууууу ылыбыт, — көпсөһүнэ Григорий Обуков кытын-на.

—Сатыыллара, кыайал-лара сүрдээх. Бу күнүгэр-гэ Чульмантан оборудова-ние тийэн аралыахтаах массынаны күүтэбит. Би-лигин суолун ортолообут сурада иһиллэр, — дииэ отделение управлююция Афанасий Харитонович Павлов үлэһиттэринэн ас-тынарын уонна киһилэр бырааттыт көмөлөрүттөн үөрэрин бэлэтээн.

—Довордоһуу ыраахан көмгө биллэр диилэр. Оттон дьонго-сөргөдэ үтүөнү оңоруу саныырга да үчүгэй, — диир бири-гээдин Борис Михайло-вич.

Кырдык, довордоһуу ыраахтаттарынан бөр-бөрүлэллэр. Оттон онук довордоһуу үлэлээх уон-на нээмэйдээх. Оңуоха ис сүрэхтэн эрэнэбит.

С. ПОПОВ.
Снимокка: биригээдир Б. М. Мавлютов, И. И. Правоторов уонна С. В. Лиханов.
П. Окопешников фотота.

Тутууга — түргэн тэтим, хаачыстыбаны!

ОБОРУДОВАНИЕ СУОБА АТАХТЫР

ОАПХ систематыгар киирэр тутар тэрилтэлэр күүстэрини быһылгы сыл үһсү кварталыгар совхозтарга 240 тыһ. солк. тутар-танар үлэлэр толорулдуохтаахтар. Билигин үлэ барыта 80-чэ объекта ытылла турар. Уонсайа 21 олоһор дьэ, 6 ыаһык хотону, 300 тободо 2 ыйрар хотону, 8, 4, 4 тутуулар үлэ-бэ киллэриллэхтээхтэр. Бирдирин совхозунан ыл-лахха, Субуруускайга 12-тин квартираларга 3 дьэ, «Мындааайыга» 12-тин квартираларга 4 дьэ, Эрионг Эристинига 14-түү квартираларга 4, «Мугудайга» 21-дин квартираларга 6, Карл Маркса 4 квартираларга 1, «Чурапчыга» 10-нуу квартираларга 3 олоһор дьэллэр туһага таһаарыл-лаахтаахтар. Балары сэрэе Волутур Кыстык Кугдатыгар 240 минстэ-лээх кыстык хотон, эмнэ итинник тутуулар Холто-до Маддэхсигэр, Ха-дээр Уордатыгар, Мар-лаайыга, Хатылы Суту-лааныгар, Сыланга ту-туулаахтаахтар. Карл Маркса уонна «Чурап-чыга» ыйрар хотоннор, «Мугудайга» сылгы ба-зата, «Мындааайыга» бурдук ыскалаата үлэ-бэ киллэриллэхтээхтэр.

Үһсү кварталга уонтан эрэ таһа объект туһага таһаарыллар туруктаах. Бу күнүгэр Волутурга ыскалаат, Соловьев Ха-хылаар 2 квартиралар олоһор дьэ, Чыаппара-ба, Толоонго 4-түү квар-

тиралаах дьэллэр, Сы-ланга, Арыылааха эмнэ итинник объекттар. Хоп-тободо АЗС, Хатылыга 4 квартиралар дьэ, хо-тон үлэлэри соториллан эрэллэр. Кыстык Кугда-га, Маддэхсигэр, Уорда-га, Урах Күөрдэ хотон-нор бүтүрүлүбүт турук-танналар. Хаалык сүрүн биригээһинтэ үлэһит иһин тийбэттэргэр сытар. Сов-хозтарга 250-чэ баста-һааннай тутууччы баа-рыттан, 89-на оңо бар-быттар. Нерюнгригитан, Якутскайтан кэлбит шэф-тээхтэрбит хотоннор оро-мүөннэргэр смддьаллар.

Фондовой матырыйаал-ларынан хааччыллыы олох мөлөбө хаалык сү-рүн биригээһинин буол-ла. Итигэр системалары таһыага тутуулар обо-рудованиелар, турбалар, кирпиччэ, түнүк таа-һын курдук тутуу маты-рыйааллара суохтар. Итиннигитан харыстанан, холобур, Кыстык Кугда-га тутуллубут хотон та-һыллы иһик.

Үсүһүнэн, тутуу маһын хаачыстыбата наһаада биллэр-көстөр охсууну онордо.

ОАПХ систематыгар киирэр тутуу тэрилтэлэ-риттан билигин бэлэчэ таһаарылаахтык «Якут-агропромстрой» хаһаа-һыстыбалар иһин арды-ларынаагы көһө сыдыар механизматтык коллект-и-ва үлэллэр. Киһилэр би-лигин тутууну уон объек-та ытыталлар. Былаанна-рын толорон иһэллэр. Ол эрэри тутууччылар Ди-

ринга 456 тыһ. солк. сметнай сыаналаах обо-садын үлэбэ киллэрэллэ-р уустугурда. Саһаас-чыт кэмгэр сөптөөх обо-рудованиенан хааччыба-тага ыраахтаттары үөһэ-тэ, «Агропром» ПМН-тын производственной участкага эмнэ кирпич-чэ сыарын үлэбэ киллэ-риллэхтээх болдоһуу-төрдүс кварталга көһө-дө. «Мындааайы» уонна Карл Маркс аатынан совхозтарга биһир д-объекты үлэбэ киллэри-биллини туругунаа эмнэ-суох. Эппиэтит курдук үлэни-хамнаһы оборудо-ваниенан хааччыллыы суоба атахтаата. Итин толорууга эппиэтнээхтээх үлэһиттэр суһал дьаһал-лары ылааллара наһа-лаах.

Быйыл общественнай сүөлүнү туруктаахтык кыстатарга биһигиттэн тутулуһаах үлэлэри бол-доһор бүтэрингэ бол-дойто ууруулар. Уон са-на кормоцх тутуулууты ытылла турар. Капи-тальнай өрөмүөн 4 нор-моцхха ытыллалар. Ити-лэргэ барыларыгар уоп-сайа 14 смесители оло-рдохтаахтыт. Оборудова-ние тийбэт. Ордук тран-спортердар, КВ-300 олоһтор, турбалар наа-далар.

Кормоцхтар хайдах турунтаах, хаһан үлэ-бэ киллэриллэлэриттэн об-щественнай сүөлү ыс-тымгын дьылбата быһа-чы тутулуһаах. Ошон ха-һааһыстыбалар салайа-чылар, хааччыһы эппи-тин үлэһиттэр, баста-тан, тутуулары түртөт-төр дьаһаллары ыла ох-суохтаахтар.

И. ПЕТРОВ, инженер.

ДОБОТТОРБУТ КӨМӨЛӨРӨ

Эрионг Эристини аа-тынан совхоз Чыаппара-ба отделениегыгар ыраах Нерюнгригитан шэфтээх-тэригэр довордоһуу көмө-дө кэлэн, атырдьах ыйы 2 күнүттэн ыла өтүү сыл-дыллар. Киһилэри сов-хоз рекордсмена Н. С. Макаров эвентуттар ту-руорбуттара, Таатта үр-дэр үлэллиллэр.

Нерюнгрилар Виктор Николаевич Белябин, Иван Михайлович Олей-ник, Василий Васильевич Алексеев уонна Валерий

Николаевич Елпаев дии «Вамнергострой» холбо-лук предприятиеһын үлэ-һиттэр.

Ыраахан күнүрбүти-гэр довордоһуу иһиллэрин ууммут доботторбут дэ-питтэр отчуттар: мун-дьяллар, кэбиһэллэр. Ха-һан даһаны от үлэһин билбэтэх, үрэх баһыгар олоһотох дьон оттообун мандырдарыгар эриллэ-мускуллан, олохтоохтор-тон хаалсыбыттар. Хаһа да үлэһи нөрөн турбанна, тэһгэ түсүһөн иһэллэри-

нан бөртө сөбүлэттилэр. Киһилэртэн кырдыгаас от-чут Н. С. Макаров асты-ныан астынар. Отчут уо-лаллар шэфтээхтэригэр туруору үтүгэн тутан биэрдиллэр. Нерюнгрилар үөрүүлэрэ сүрдээх. «Бессе-да манньк үтүө усулуо-буһа, нэрэ айылбада кэлэһиптэ», — дьаһаллар.

Нерюнгрилары ытта уопусаларын кэмгэр бухгалтер М. А. Захаро-ва, Библиотекарь П. И. Сидорова үлэллиллэр.

А. МАКАРОВ.

Проблемалар, санаалар

(Бүтүтэ. Иһини хаймак 100-с №-төр көр).
АЛААСТАРЫ — ТУҔАБА
Алаастар биһаха эл-бэхтэр. Киһилэр ходоуна-лара үксүн ортотун дии-ки иһиллэр. Итинник сирдэргэ сааскы хаһаан, сайынгы ардактар уула-рын тохототон почва индэр уусуобуһаны үөскэттэххэ наада. Бир көмгө, 70-с сылларга алаастарга ууну тохто-торго кыра модьоболору оңорорго республикада этинни көтөһөннөр, опы-тарбатан иһэн кэлин ум-нууга хаалбыта. Оттон итинник уу иһнэри түһэр алаастарыгар модьоболо-ру оңоруу модьүүстээбэ агрономической наукаан даһаастанан турар. Ол биһаха туһаныллыбат. Манна биһир холобуру абылаахха сөп.
Толоон отделениегыгар «Кыыс Көлүһэтэ» дии бүтөй кыра алаас баар. Ходоуһа күөл диики иһ-нэри. Оройуонга урут алаастары хорутан баа-һына оңорор идэ үөдүйэ-һа, «Кыыс сылдыбыттаада, хорутуллан, Көлүһэ»

КУРААНЫ УТАРЫ ОХСУҔАБЫТ ДУО?

Ыһыллан баран, хас да сыл устатыгар үүммэтэ-рээ. Бырааһыллыбыта. Оңо алаһын эргиччи оңо-һуллубут модьоболор сы-тан хаалбыттар. Ити алааска быйыл от дьобу-нуу үүһтэ. Иһэ 4 гектар кэригэ. Онтон 6 тонна от иһэлэ. Быйылгы кураан сайынга, ама, бу куһа-дан үһү дуо? Бу алаас кингэр киирэн турар, баһсылар «сугааһыбыт» дьэтэхтэринэ, итэһиһа-һин баһарбанын. Манна от ууммут сүрүн бири-гиниһэтин иһи ууну тох-тото түһэргэ оңоһуллу-бут модьоболор буолал-лар. Оңон манньк тэри-ниһин сир аһсын олох-туохха.

УОБҮРДУУТА КИЛ-ЛЭРИЭХХЭ
Дойду үрдүнэн мине-ральнай уобурдуулары туһаныы сыл аһсын кэ-һээн иһэр. Көрө-билэ кы-һаан иһэр. Минеральнай ырыттааха, күүскэ уобурдуулары ха-сөптөөхтүк туһанар ха-һааһыстыбалар, сиргэн өлгөм үүнүүнү ылааллар. Минеральнай уобурдуу ороскуотун 3—4 төгүл аһары толуйар. Оттон би-һаһа, Чурапчы оройуо-

нутар, итин модьүүстээх-тик туһаныы суоһун кэ-ригэ. Сыл аһсын сүүһү-нөн тонна тээһин кэлэ-кэлэ үксэ хаар-сыһы-ар аһыттар «харайыллар», ыскалааттарга, күүрүдэр-гэ тохтор-хорор, сыһылар. Олортон ардыгар сүөһү-лэригэр сүһүрүллэр. Бил-лэһи олоһор Уус-Алдан, Мөңгө-Хангалас оройуо-нарын хаһааһыстыбала-рыттан уобурдууну хай-дах туһанарга холобур ыһах баар этэ. Элбэх ороскуотунан тээһин кэ-лэр уобурдуулары сы-һым курдук тутар уол-дыаста. Киһилэри баһы-наларга эрэ буолбаһа ходоуналарга эмнэ киллэ-риэххэ.

Оттон органической уо-курдуу биһаха ыһар буор курдук элбэх. Ма-һы техника дьэлэбит уйа-тыгар обьектэригэр курдук сүөһүбүт кыһынгы но-һуомун фермалар таста-рыгар чомохтүүбүт, тыа саһатыгар, төһүгүстөр быһастарыгар кистинит аһай. Итинник көстүү оройуонмут ферматын ах-һын да баар дьэтэхити-нэ, удахан албас буолбэ, Холобур, Чыаппара Толу-

һууга быһа холоон 5—6 тыһ., Толоон, Лэбэйэ фермаларыгар 3—4 тыһ. тонна кур ноһуом күнү модьүүһэ суох таах сы-тар. Төһөлөөх үрдүк үү-һүүнү хотоннорбут таста-рыгар сыһыта сыһыара-быттыт? Иһи да аһаран сыһыт. Оройуон ферма-лары аттыларыгар 100 тыһ. тонна курдук сыана-лаах уобурдуу сытар. Ону аһынан, «сугаан», аһын оройуон сиригэр «суудайан» «сир» тыһа-нан аһабыт.

Бирдэ санаан көрдөх-хө, ыһах, сылгы мөччи-һэр сирдэригэр киһилэр ноһуомнарыттан от үү-һүүтэ хайаан да үрдүөн сөп курдук. Ол эрэри сыһыдааһа, ноһуом ар-даһа-хаары «тулуһуу-туо». Кырдыастар кэп-сиплэринэн, биллэр са-һалар ходоуналарыгар: сы-тар ноһуомнары кэригэ сыһыдан, быһарытан тар-батан ылааллара эбэтэр хомуйаллара үһү. Оңоһо ноһуом сытар минстэти-гар оту баттаабыт, ходо-һаны кыһарпатан, сир кылта сир буолан, үүнүү-нү үрдэтэр. Оттон биһи-хэ билигин хайдаһый?

Быһарыһаһыбыт. Ходо-һа үүнүүтүн үрдэтэр сааскы охсуулаах ыһа-р таһаарыһаһыһа ходоу-наларга баһыналарга та-һааран, ноһуому быһары-тан ыһары дьаһалы олохтоох баар этэ. Бу этин төһө да солутта суох курдук көстүбүтүн иһин, иһин олоххо иһ-лэрэр туһунан тоһуу-дуур ордук.

ДЬАҔАЛЛАРЫ ОЛОХ-ТУОХХА

Курааны сирдээх-уот-таах дьон эрэри айылда кучумуһаһаһа кылта айымнылаахтык, туруула-һан охсуһаһаһа. Дьэ бу-луо этэ буолаһа дии, кы-раһый да сирги, ууну аһа туһанар туһугар араас мандыр, уустук ыһама-лары көрдөһүн, үөһтүн, боруобалаһын, тутуу уонна туһаран иһин. Би-һин биһрде эма туһу эма оңорбүһүтүн айылда аһ-дытан кэбистэһинэ, тох-тоһи, барынан хаалаһыт. Оңоһуһуот тоһо аһдым-мыһын ырытан, чаччыһа, иһиниһин туһаран оңо-рон санааһыты тийбэр тийбэһиптэ.

Совхозтарга сыл аһсын сир туһаран оңорууга

государство сөптөөх үбү биэрэр. Ол үксүн туһа-нылаһаһа сабыллар. Холобур, 1985 сыллаах-та иһи үлэбэ «Мугудай» совхозна 100 тыһ. солк. көрүлүбүтэ. Онтон 60 тыһ. солк. эрэ туһаныл-лыһаһа. Ону даһаны 21 тыһ. солк. — Нуотарада, 38 тыһ. солк. Маралайы-га оһорбо сир хорутуу-га. Оттон Толоонго, Чыаппарада, Төлөһгө сир туһаран оңорууга биһр да солкубайдаах үлэ ыһаһаһаһа. Би-һилгы быһаһаһа 114 тыһ. солк. көрүлүбүтүт-төн сыл аһарыгар сир туһаран оңорууга ула-хан оңоһуллубута баара биллибэт. «Курааны утары охсуһууга туох ыһаһаһаһа барыһын оңо-робут», — дии эппиэт биэрэр ыһаһаһа суох. Оройуон бары хаһааһы-стыбаларыгар итинник курдук. Хаһааһыһаһа айылда ыраахтаттары утары охсуһаһаһа үөһэ-бит? Күннээһин оңоруу-ну ууратарга, кэскиллээх-тик тэриһэн үлэһиттэ биһрэмэ ыһа.

Г. ЕГОРОВ, Толоон.

